מנורת המאור — מות וחיים ביד לשון

בענין לשון הרע

ימותי מחלקלקות התולות לשוני נשמרה ימים ולילות שפת נבל אלהים יכרתה חיש וכל לשון מדברת גדולות רצון יוצרה במענה הוא ואיכה תדבר היא כאחת הנבלות אני גבר נתיב צדק אהלך ואורחותי באור חיים סלולות לכו בנים ושמעו מאמרי אלמדכם ביראת אל מסלות.

לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם, מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב. גרסי' במכילתא מעשה ברוכל אחד שהיה מסבב בעיירות, והיה מכריז ואומר, מי מבקש סם חיים. שמעה בתו של ר' ינאי, נכנסה לאביה והגידה לו. אמר לה, לכי קראי לו. כיון שבא, אמ' לו ר' ינאי, איזה כוס של חיים אתה מוכר. אמ' לו, כוס שאני מוכר אתה מוכרו. אמ' לו, אעפ"כ הודיעני. אמ', והלא כתי' מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, הנה שסם של חיים בפיו של כל אדם.

וגרסי' בבראשית רבה ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם, הה"ד מות וחיים ביד לשון. ר' עשה סעודה לתלמידיו, הביא לפניהם לשונות רכים ולשונות קשים. התחילו בוררים את הרכים ומניחין את הקשים. אמ' להם, כך, בני, יהיה לשונכם אלו עם אלו. ד"א מות וחיים ביד לשון, הכל תלוי בלשון, אם רוצה אדם אומר לשון הרע, ואם רוצה אומר לשון טוב. ואל תאמר, הואיל וניתנה לי רשות ללשוני הריני מדבר מה שאני רוצה, כבר הזהירה תורה אותך נצור לשונך מרע וגו'. ואל תאמר שאתה מפסיד, אלא הרבה אתה משתכר, שנא' שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. אמ' ר' חמא בר' חנינא, כתיב מות וחיים ביד לשון, למה נסמכה יד ללשון, לומר לך, מה יד ממיתה אף לשון ממיתה. אי מה יד בסמוך לה אף לשון בסמוך לה, ת"ל חץ שחוט לשונם מרמה דבר. אי מה חץ ממיתה בארבעים או בחמשים אמה ותו לא, אף לשון כן, ת"ל שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ. אי מה שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ, מיזל אין, קטל לא קטלא, ת"ל חץ שחוט, דשחיט כחץ.

וגרסי' בפירקא קמא דמסכת פיאה ירושלמי, כל העבירות אדם חוטא בארץ, ואלו חוטאים בשמים ובארץ, מה טעם, שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ. א"ר יצחק, בינו נא זאת שוכחי אלוה פן אטרוף ואין מציל. א"ר יהושע בן לוי, תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי, מה כתי' תמן, ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך. אזהרה ללשון הרע מנין, שנא' ונשמרת מכל דבר רע. אמר ר' מני, כך תני ר' ישמעאל, לא תלך רכיל בעמך, זה נבלות פה של לשון הרע. תני ר' נחמיה, שלא תהא כר[וכל] הזה, מטעים דבריו של זה לזה, ומטעים דבריו של זה לזה.

ומצינו בדואג האדומי, שבשביל לשון הרע שסיפר, נשרש מחיי העולם הזה ומחיי העולם הבא, שנא' אהבת כל דברי בלע לשון מרמה, מהו עונשו, גם אל יתצך לנצח. מלמד שנצטרע, כדא' ונתץ את הבית. יחתך, יצא מבית קדשי הקדשים וליהטה אש סביבו ונשכח תלמודו, ואין יחתך אלא אש, כד"א היחתה איש אש בחיקו וגו'. ויסחך מאהל, זה בית המדרש, כדא' ויעקב איש תם יושב אוהלים. ושרשך מארץ חיים סלה, מחיי העולם הבא. ומנין אף מהעולם הזה, שנאמר אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם. א"ר יוחנן, זה דואג ואחיתופל, שלא הגיעו לחצי ימיהם עד שמתו, ומי גרם להם, לשון הרע שאמרו. הוי מות וחיים ביד לשון. ד"א מות וחיים ביד לשון. כיצד. הכל תלוי בלשון, אם זכה זכה לחיים, ואם נתחייב נתחייב למיתה. עסק אדם בלשונו בתורה זכה לחיים, שהתורה עץ חיים, שנא' עץ חיים היא למחזיקים בה, והיא רפואתו של לשון הרע, שנא' מרפא לשון חיים, ואם עסק אדם בלשון הרע מתחייב בנפשו למות. וגרסי' בספרי כנסת ישראל בקולה אהובה ובקולה שנואה. בקולה אהובה, שנא' השמיעיני את קולך כי קולך ערב ומראך נאוה, במה הוא קולן של ישראל ערב, הוי אומר בדברי תורה. ובקולה שנואה, שנא' נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה. מאי נתנה עלי בקולה, הוי אומר בלשון הרע. הה"ד מות וחיים ביד לשון ואוהביה יאכל פריה. אוהב הלשון, לדבר בה בדברי תורה, ובעצה הנכונה, וחכמה ומוסר, והבאת שלום בין אדם לחבירו, בין איש לאשתו, ויזכה את הרבים, וישבח את הטוב, ויגנה את הרע. והעושה כך, זכיות רבות שאין להם קץ ותכלית יוכל לקנות לנפשו בלשונו, והפך מזה, עונות רבות שאין להם קץ ותכלית יוכל לקנות לנפשו בלשונו.